

ВИСОКА ШКОЛА ЗА ВАСПИТАЧЕ
СТРУКОВНИХ СТУДИЈА
АЛЕКСИНАЦ

НАШЕ СТВАРАЊЕ

Зборник радова са Једанаестог симпозијума
са међународним учешћем
„ВАСПИТАЧ У 21. ВЕКУ“

15

АЛЕКСИНАЦ
2016.

Издавач:

Висока школа за васпитаче струковних студија
Пиварска б.б. 18220 Алексинац
тел: (018) 804-323, 803-331
е-mail: vas.skola@medianis.net
СВЕН, Ниш
Стојана Новаковића 10

За издавача:

др Стојан Обрадовић

Главни и одговорни уредник:

др Мирољуб Јоковић

Редакција:

др Даница Радуновић Столић
др Јован Живковић
др Далиборка Поповић
др Мићо Милетић
Аница Павловић

Чланови уређивачког одбора

из иностранства:

др Ала Белусова (Русија)
др Милош Ковачевић (Република Српска) др
Светлана Калезић Радоњић (Црна Гора) др
Анета Баракоска (Македонија)
др Само Фошнарнич (Словенија)

Лектор:

др Милутин Ђуричковић

Преводилац:

др Игор Петровић

Технички уредник:

др Лазар Стошић

Штампа:

"Свен", Ниш

Тираж:

110 примерака

ISBN 978-86-7746-581-0

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ.....	9
1. ПАРТИЦИПАТИВНА ПРАВА ДЕЦЕ У ВАСПИТНООБРАЗОВНОМ РАДУ	
Слађана Зуковић ПРЕТПОСТАВКЕ РАЗВОЈА ПАРТНЕРСКОГ ОДНОСА ИЗМЕЂУ ПОРОДИЦЕ И ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ.....	13
Ирена Голубовић-Илић Александра Михајловић, Наташа Вукићевић МЕТОДА ПРАКТИЧНИХ РАДОВА У ФУНКЦИЈИ ОСТВАРИВАЊА ПАРТИЦИПАТИВНИХ ПРАВА ДЕЦЕ.....	23
Марина Ивановић, Наташа Ћирић УЛОГА ДЕЦЕ У ОСТВАРИВАЊУ ПАРТИЦИПАТИВНИХ ПРАВА.....	32
Кристина Крстић, Марија Лукић ПОДСТИЦАЈНА КОМУНИКАЦИЈА ВАСПИТАЧА КАО ПРЕДУСЛОВ УСПЕШНОГ РАЗВОЈА САМОПОШТОВАЊА	40
Анкица Симона Ковачевић ПАРТИЦИПАЦИЈА ДЕЦЕ СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ У ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОМ РАДУ: МОГУЋНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА	48
Зденка Миливојевић, Тања Динић ПАРТИЦИПАТИВНА ПРАВА КАО ПРИНЦИП У ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОМ ПРОЦЕСУ	54
2. УЛОГА ВАСПИТАЧА У РАЗВИЈАЊУ ХУМАНИСТИЧКИХ И ДЕМОКРАТСКИХ ВРЕДНОСТИ КОД ДЕЦЕ И УЧЕНИКА	
Љубиша Златановић РАЗВОЈ АЛТРУИЗМА И ПРОСОЦИЈАЛНОГ ПОНАШАЊА У РАНОМ ДЕТИЊСТВУ: НЕКА ПИТАЊА И ТЕМЕ.....	63
Часлав Стоиљковић ВАСПИТАЧ КАО ФАКТОР МОРАЛНОГ ВАСПИТАЊА ДЕЦЕ	72
Радмила Ђурић УТИЦАЈ ВАСПИТНИХ СТИЛОВА РОДИТЕЉА НА ПОНАШАЊЕ ДЕЦЕ У ГРУПИ	81
Љиљана Станков, Мира Јовановић СПЕЦИФИЧНОСТИ УЛОГЕ ВАСПИТАЧА У РАЗВИЈАЊУ ХУМАНИСТИЧКИХ И ДЕМОКРАТСКИХ ВРЕДНОСТИ КОД ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА	87
Ана Вукобрат, Маријана Силашки, Јован Јовановић УЛОГА ВАСПИТАЧА У РАЗВИЈАЊУ ДЕМОКРАТСКИХ И ХУМАНИСТИЧКИХ ВРЕДНОСТИ КОД ДЕЦЕ	92

Катарина Томић, Јелена Живановић САРАДЊА ВАСПИТАЧА И РОДИТЕЉА ДЕЦЕ СА ИНТЕЛЕКТУАЛНОМ ОМЕТЕНОШЋУ	100
Јелена Евтимов ЗНАЧАЈ УЛОГЕ НАСТАВНИКА У РАЗВИЈАЊУ ДЕМОКРАТСКИХ И ХУМАНИСТИЧКИХ ВРЕДНОСТИ КОД УЧЕНИКА.....	109
Мирослав Кука, Душан Ђурић, Лазар Ђорић, Злата Антић КОНЦЕПЦИЈА ВАСПИТАЧКИХ СТУДИЈА, СТРУЧНА ОСПОСОБЉЕНОСТ ВАСПИТАЧА И ПЕРСПЕКТИВЕ	116
Петар Анђелковић, Радица Недељковић ХУМАНИСТИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ У ЗЛИМ ВРЕМЕНИМА, ТЕШКА ВРЕМЕНА И/ИЛИ СЛАБИ НАСТАВНИЦИ	123
Наташа Ђирић, Марина Ивановић КАКВУ ЛИЧНОСТ РАЗВИЈАМО ДАНАС	130
Наташа Тасић МУЗИКОМ У СУСРЕТ КУЛТУРНИМ РАЗЛИЧИТОСТИМА	144
Веселинка Браловић КОРЕЛАЦИЈА ТРАДИЦИОНАЛНОГ ПЕВАЊА, ФОЛКЛОРА И СЛУШАЊА МУЗИКЕ	152
Љубиша М. Михајловић, Милица Љ. Михајловић, Невенка К. Михајловић ПРАВИЛНА ПРИМЕНА ХОЛИСТИЧКОГ НАЧИНА УЧЕЊА - ПРИМЕР ЕКОЛОШКОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА НА ПРЕДШКОЛСКОМ УЗРАСТУ	156
Невенка К. Михајловић, Љубиша М. Михајловић Милица Љ. Михајловић ПОТПУНА ПРИМЕНА ХОЛИСТИЧКОГ УЧЕЊА У СУПРОТНОСТИ ЈЕ СА ОСНОВНОМ ПОСТАВКОМ ЖИВОТА, ПРИРОДОМ ЧОВЕКА И ДЕСТРУКТИВНО ДЕЛУЈЕ НА ДРУШТВО - РЕШЕЊЕ ЈЕ УМЕРЕНИ, ПАРЦИЈАЛНИ ХОЛИЗАМ	162
Игор Станојевић, Јурица Станковић КАНОНИЧКЕ РЕЛАЦИЈЕ МОРФОЛОШКИХ КАРАКТЕРИСТИКА И УСПЕХА У ЕКСПЛОЗИВНОЈ СНАЗИ КОД МЛАДИХ СПОРТИСТА	171
Игор Станојевић, Јурица Станковић УТИЦАЈ МОДЕЛА СПРИНТЕРСКЕ БРЗИНЕ НА РАЗВОЈ РЕПЕТИТИВНЕ СНАГЕ КОД УЧЕНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА	177
Марко Филиповић, Бојан Јоргић, Дејан Мадић, Томислав Окичић, Стефан Ђорђевић, Марко Александровић ЕФЕКТИ ПРОГРАМА ВЕЖБАЊА У ВОДИ КОД ДЕЦЕ СА ДАУНОВИМ СИНДРОМОМ: СИСТЕМАТСКО ПРЕГЛЕДНО ИСТРАЖИВАЊЕ	184

Стефан Ђорђевић, Марко Александровић, Бојан Јоргић

Мехмед Озари, Дуран Арслан, Армин Паравлић

ЕФЕКТИ ПРОГРАМА ВЕЖБАЊА

ОДРАСЛИХ ОСОБА СА ОШТЕЋЕЊЕМ ВИДА191

3. СТВАРАЛАШТВО ДЕЦЕ У ФУНКЦИЈИ ОЧУВАЊА НАЦИОНАЛНИХ ВРЕДНОСТИ

Александра Анђелковић

ОБРАЗОВАЊЕ ДАРОВИТИХ

- ПРАВО НА ПОСЕБНОСТ И РАЗВОЈ201

Бранко Поповић

ДРАМСКЕ ИГРЕ ЗА ДЕЦУ У ФУНКЦИЈИ

ОЧУВАЊА НАЦИОНАЛНИХ ВРЕДНОСТИ208

Драгана Гавриловић-Обрадовић

ИНТЕГРИСАНИ ПРИСТУП У РЕАЛИЗАЦИЈИ НАСТАВНИХ САДРЖАЈА ...215

Гордана Сјеничић, Катарина Чутовић

СРБИЈА У НАШЕМ СРЦУ221

Весна Миленковић, Ивана Јовановић

УЧЕЊЕ ПОЧЕТНИХ МАТЕМАТИЧКИХ ПОЈМОВА КРОЗ ИГРУ

И ФИЗИЧКУ АКТИВНОСТ У ПРЕДШКОЛСКОМ ПЕРИОДУ227

Милан Живановић

ГЕОГЕБРА И МЕТОДИКА КВИЗЕНЕРА234

4. ИНФОРМАТИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ И САВРЕМЕНИ СВЕТ

Снежана Милојковић

Јасмина Стојковић, Јасмина Мишић

ИКТ КОМПЕТЕНЦИЈЕ НАСТАВНИКА ЗА ДРУШТВО ЗНАЊА243

Наташа Вуковић

ЕЛЕКТРОНСКО УЧЕЊЕ -

КОМПЕТЕНЦИЈА И КОНЦЕПТ ЦЕЛОЖИВОТНОГ УЧЕЊА ...248

Катарина Чутовић, Гордана Сјеничић

УПОТРЕБА РАЧУНАРА У НАСТАВИ ГЕОГРАФИЈЕ

У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ254

Слађана Стаменковић

МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ - УСЛОВ СТИЦАЊА МЕДИЈСКЕ

И СОЦИЈАЛНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ ДЕЦЕ У 21. ВЕКУ260

Марко Јеленић

ПОТЕНЦИЈАЛИ ПРИМЕНЕ ИНФОРМАЦИОНИХ ТЕХНОЛОГИЈА

НА ПОДИЗАЊУ КОМПЕТЕНЦИЈА ВАСПИТАЧА

У ОКВИРУ МУЗИЧКИХ АКТИВНОСТИ268

Весна Минић

УТИЦАЈ САВРЕМЕНИХ МЕДИЈА НА ВАСПИТАЊЕ

ДЕЦЕ РАНОГ УЗРАСТА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ ...277

Предраг Михајловић, Љиљана Стошић Михајловић	
РЕФОРМА ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ И МЕСТО НАСТАВНИКА	
У ВАСПИТНО-ШКОЛСКОМ СИСТЕМУ284
Љиљана Стошић Михајловић	
МЕНАџМЕНТ И ЕКОНОМИЈА У ОБРАЗОВАЊУ292
Александра Перић-Николић	
Емилија Ђикић-Јовановић, Наташа Благојевић	
ТРАГАЊЕ ЗА НОВИМ СТИЛОМ ЖИВОТА299
Марија Александровић	
ХРОНОЛОШКО ПОВЕЗИВАЊЕ КРЕАТИВНОСТИ И ФИЛОЗОФИЈЕ	
И КРЕАТИВНОСТ ИЗ УГЛА ЕСТЕТИКЕ305
Дубравка Поповић	
ЦРТАНИ ФИЛМ, БЕЗБЕДНОСНИ РИЗИЦИ	
И ЊИХОВИ УТИЦАЈ НА ВАСПИТАЊЕ ДЕЦЕ309
Дијана Петровска	
УЧЕБНИЦИТЕ ВО КОНТЕКСТ НА ИНФОРМАТИЧКАТА ТЕХНОЛОГИЈА	
ВО ЈАЗИЧНАТА НАСТАВА317
5. ИЗАЗОВИ И ПРОБЛЕМИ	
САВРЕМЕНОГ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ	
Јелена Вељковић Меквић	
ПЕСНИШТВО ЗА ДЕЦУ: ДОМЕТИ И ОГРАНИЧЕЊА329
Весна Тодоров	
БАЈКЕ ТИОДОРА РОСИЋА И УМЕТНИЧКА КОНЦЕПЦИЈА ИСТОРИЈЕ У	
КОНТЕКСТУ РАЗУМЕВАЊА СЕБЕ И ДРУГИХ	
- ИЗАЗОВИ У ТУМАЧЕЊУ335
Тамара Грујић, Јован Јовановић	
ОДРАСТАЊЕ У ПОЕЗИЈИ ЗА ДЕЦУ	
МИРОСЛАВА АНТИЋА342
Биљана Солеша	
ТИМСКА НАСТАВА КАО ИЗАЗОВ349
Анђелка Лазић	
КО, ШТА И КАКО? ЛИНГВОКУЛТУРОЛОШКИ ПРИСТУП	
МЕТОДИЦИ РАЗВОЈА ГОВОРА355
Даница Столић	
ИГРОВНИ И РАДНИ ЛИСТОВИ364
Бранкица Бојовић	
КУЛТУРА И ПРЕВОД368
Ружица Јовановић	
УТИЦАЈ РАЗУЂЕНОСТИ ЕПИЗОДНИХ СИТУАЦИЈА И	
СПОРЕДНИХ КЊИЖЕВНИХ ЛИКОВА НА ТОК ПРИЧЕ	
У РОМАНУ - БАЈЦИ О ХАРИЈУ ПОТЕРУ374
Сања Петровић, Бојана Николић	
УТИЦАЈ ГОТОВИХ ВИЗУЕЛНИХ РЕШЕЊА НА ДЕЧЈУ КРЕАТИВНОСТ	
ТОКОМ ОБРАДЕ КРАТКЕ ПРИЧЕ НА ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ381

Сања Вулетић	
ПРИМЕНА ЈЕЗИЧКИХ ИГАРА У УСВАЈАЊУ ДРУГОГ ЈЕЗИКА	389
Снежана Перишић, Миљан Миљковић	
УПОРЕДНА АНАЛИЗА РОМАНА „АЛИСА У ЗЕМЉИ ЧУДА“ ЛУИСА	
КЕРОЛА У СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ	396
Гордана Димитријевић	
ДЕЧИЈЕ КЊИЖЕВНО СТВАРАЛАШТВО И ШКОЛА	402
Милутин Ђуричковић	
РАЗНОРОДНА ИСТРАЖИВАЊА	410
Махмут Челик, Јованка Денкова	
ПРОЗНОТО ТВОРЕШТВО ЗА ДЕЦА НА РЕЦЕП МУРАТ БУГАРИЧ	415
Јованка Денкова, Махмут Челик	
СОЦИЈАЛНИОТ АСПЕКТ ВО ТВОРЕШТВОТО	
ЗА ДЕЦА И МЛАДИ НА ЈОВАН СТРЕЗОВСКИ	420
Михајло Марковиќ, Соња Новотни, Стојан Ѓошевски	
МАКЕДОНСКО ЈАЗИЧНО ПРАШАЊЕ	
ВО МАКЕДОНСКИОТ КЊИЖЕВЕН 19 ВЕК	426
Соња Новотни, Михајло Марковиќ	
ЗА НЕКОИ СОМАТСКИ ФРАЗЕОЛОШКИ ИЗРАЗИ	
ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	434
Марина Даниловска, Марина Спасовска	
МОТИВАЦИЈАТА И МОТИВИРАЧКИТЕ ТЕХНИКИ	
ПРИ УЧЕЊЕТО НА ЈАЗИЦИТЕ	440

6. РАДОВИ ИЗ ПРАКСЕ

Виолета Поповић, Мирјана Видојковић	
ХОР У ПРЕДШКОЛСКОЈ УСТАНОВИ	447
Маја Радужков	
ДЕЧИЈЕ СТВАРАЛАШТВО И СПОЗНАЈА О ТРАДИЦИЈИ	
КРОЗ МУЗЕЈСКЕ ПОСТАВКЕ	453
Аница Павловић	
УЧЕЊЕМ ПОСТАЈЕМО ТО ШТО ЈЕСМО	457
Слободанка Миладиновић, Далиборка Живковић	
ТРАЈНЕ СТВАРИ КОЈЕ ДАРУЈЕМО СВОЈОЈ ДЕЦИ	
СУ КОРЕНИ И КРИЛА	461
Снежана Кутлешкић, Биљана Јелисавчић, Анастасија Богдановић,	
Мирјана Јелисијевић Лончар, Јелена Митрашиновић Брашанац	
ЛЕПОТА ЈЕ СВДУДА ОКО НАС	467
Јелена Перуновић Самарџић	
РАЗВОЈ МУЛТИКУЛТУРАЛНОГ И ИНТЕРКУЛТУРАЛНОГ	
ВАСПИТАЊА У ПРЕДШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА	472
Татјана Богосављевић, Бојана Недељковић	
У ЦАРСТВУ ДЕСАНКИНОГ ЛИКА И ДЕЛА	475

Виолета Николић, Милена Станковић	
МАТЕМАТИКА ЈЕ СВУДА ОКО НАС	480
Биљана Марковић, Марија Степановић	
РАЗВОЈ ЕКОЛОШКЕ КУЛТУРЕ	
НА ПРЕДШКОЛСКОМ УЗРАСТУ	486
Бранка Шпијуновић, Јулија Брашновић, Слађана Божовић,	
Мирјана Јелисијевић Лончар, Јелена Митрашиновић Брашанац	
ТЕКУ, ТЕКУ КАПИ ЧИСТЕ	491
Сузана Милановић	
ЛИК И ДЕЛО СВЕТОГ САВЕ КРОЗ МОНТЕСОРИ ТРАКУ	495
Зорица Ђурић, Невенка Поповић	
МОЈА ДРУГА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА „ДЕЦА СВЕТА“	499
УПУТСТВО САРАДНИЦИМА	505

УВОДНА РЕЧ

Једанаести Симпозијум са међународним учешћем „**Васпитач у 21. веку**“, у организацији Високе школе за васпитаче струковних студија у Алексинцу, представља интердисциплинарни научно-стручни скуп посвећен питањима и проблемима предшколског образовања и васпитања, али и другим темама из сродних области и дисциплина. Циљ скупа је, пре свега, унапређење стручне и практичне оспособљености васпитача, као и свих других учесника који се на одређени начин баве овом проблематиком.

Зборник радова „**Наше стварање**“ број 15 настао је као резултат излагања и практичних презентација поднесених на поменутом скупу одржаном 27. и 28. марта 2015. године у Сокобањи, у присуству бројних учесника, васпитача, педагога и наставника са свих нивоа образовања и васпитања.

Иницијалне теме Симпозијума и тематске области биле су:

1. *Партиципативна права деце у васпитно-образовном раду,*
2. *Улога васпитача у развијању хуманистичких и демократских вредности код деце и ученика,*
3. *Стваралаштво деце у функцији очувања националних вредности,*
4. *Информатичке компетенције и савремени свет,*
5. *Изазови и проблеми савременог језика и књижевности.*

Као посебна идејно-тематска целина од овог броја уведена је рубрика, односно поглавље *Радови из праксе*, које доноси реферате и презентације васпитача из непосредне праксе.

Бројни и разноврсни радови (укупно 72) потврдили су да је тема скупа била веома занимљива и подстицајна, те као такви представљају значајан допринос у корелацији научно-стручних и практичних приступа.

Зборник и даље остаје отворен за дијалог и сарадњу, а уредништво задржава право да радове прилагођава општим правилима уређивања и стандардима српског језика.

Редакција

Проф.д-р Јованка Денкова
Универзитет „Гоце Делчев“
Филолошки факултет
Штип, Р. Македонија
e-mail: jovanka.denkova@ugd.edu.mk

Проф.д-р Махмут Челик
Универзитет „Гоце Делчев“
Филолошки факултет
Штип, Р. Македонија
e-mail: mahmut.celik@ugd.edu.mk

СОЦИЈАЛНИОТ АСПЕКТ ВО ТВОРЕШТВОТО ЗА ДЕЦА И МЛАДИ НА ЈОВАН СТРЕЗОВСКИ

Сажетак: Во овој труд се разгледува социјалниот аспект во прозното творештво на македонскиот поет, раскажувач и романсиер за деца и млади Јован Стрезовски. Како причина за страдањата на децата и настаните кои ќе им остават трауми од детството се посочуваат сиромаштијата како главна причина, од која произлегува и нечовештината, скржавоста и поделеноста на луѓето, а во одделни негови дела се осудува кражбата, нетрпеливоста или непријателството како негативна појава меѓу децата.

Клучне речи: раскази за деца, Јован Стрезовски, македонска книжевност за деца и млади.

1. Вовед- Запознавање со авторот

Јован Стрезовски е македонски поет, раскажувач и романсиер, роден во 1931 година во с. Подгорци, Струшко. Бил долгогодишен директор на Струшките вечери на поезијата. Автор е на книгите поезија „Шепоти“, „Велебилје“, „Плетеница“, „Свет во свет“, „Орфеј на бескрајот“ и „Блик“; на книгите поезија за деца „Светулки“, „Шарени песни“, „Шарено огледало“, „Од Северен до Јужен пол“, и други; на романите „Вода“, „Свето проклето“, „Зарек“, „Злодобро“, „Еретик“, „Животраг“, „Последно прибежиште“ и на романите за деца „Патот до зората“, „Братско стебло“, „Синови“, „Саатот кукавица“, а ги објавил и книгите раскази за деца „Последниот фишек“, „Зелени очила“, како и повеќе книги раскази за возрасни. Добитник е на државната награда 11 Октомври, како и на Стале Попов и на наградата на МТВ Скопје.

2. Осврт кон социјалните раскази на Јован Стрезовски

„Детството воопшто не е едноставно. Децата не го гледаат светот постојано и конзистентно на истиот невин начин, се додека наеднаш не се разбудат зрели и свесни дека ја загубиле својата разиграност. Растењето до постигнување на зрелост е долг и сложен процес, а децата знаат дека тоа е долг и комплициран процес. Како што нивната свест за самите себе се развива, тие очигледно размислуваат за различната манифестација на своето детство и се обидуваат да се усогласат со него.“ (Nodelman, 1978: 26).

Детското разбирање на самото значење на детството поминува низ неколку фази. „Во првата фаза, детето едноставно се впушта во детското однесување, без особена свесност дека го прави тоа. Во втората фаза, тоа станува свесно за многуте можни начини на однесување и за еден кој му претставува задоволство, но исто така е свесно дека таквото задоволство не се одобрува од страна на возрасните и дека тоа може да се впушти во такво однесување само доколку и самото навидум не го оправдува тоа. Во третата фаза, детето се впушта целосно во детско однесување, бидејќи тоа подразбира спротивставување на возрасни вредности. И во четвртата и последна фаза, впуштањето во детското однесување станува се потешко, а од друга страна се повеќе посакувано. Детето ја гледа разиграноста како многу потребна работа за да се справи во светот на возрасните, но „дивите времиња“ се завршени, и само може да се жали за нивната загуба.“ (Nodelman, 1978: 27).

Хроносот на расказот „Јаболко за сестра ми“¹ е времето на НОБ и најпрвин, авторот го опишува гладот кој завладува насекаде: *„Луѓето шепотеа: Глад, проклета глад! Сè запустува желкариве, ќе нè испоцркаат. Сè собира“* (73).¹ Дејството просто го вкочанува читателот од нечовештината и скржавоста на луѓето кога братчето бара неколку јаболки-петровки за болната сестра од комшивката, а за возврат добива само клетва: *„Речи му веќе да не иде. Ќе му ги скршам нозете или ќе колнам“* (75). По смртта на сестричката, кога истата комшивка која претходно ја изрекува клетвата, доаѓа на погребот носејќи од јаболките, револтот расте до невидени димензии: *„Наеднаш нешто ме расцепи во градиве: на вратата се покажа Гога со босилек и јаболка в рака. Се прекрсти и ги стави јаболката до рацете од сестра ми. Пламнав целиот*

¹ Јован Стрезовски, Раскази, Мисла, Скопје, 1967.

накострешен. Се исправив за да свикам разбеснето, но само пополека ги подзедов јаболката и ги расфрлив низ вратата“ (75).

Сиромаштијата како причина за страдањата на децата и нивните трауми во детството е присутна и во расказот „Огледалца“ каде ликот-јунак Војче од желба да ја освои ветената и толку посакувана алва, влетува во натпревар во другарите. Целта е да се прескокне една голема дупка, а наградата се знае – алва. Притоа, си ја повредува раката, но свесен е дека некој му ја подметнал ногата. За време на неговото боледување дома, го посетува момчето Стојче, кој за тоа поминал дома пеколни пет дена борејќи се со својата совест, сè додека не признае: *„Сиве овие денови мислев: ах, дали ќе ти помине! ...Мнозина ми велеа: Му отиде раката!...Ќе го носат во болница за да му ја сечат. Ќе заплачев, верувај ми, Војче. ...Само те молам нешто да ми простиш....Јас те турнав...Сакав само така...да направам смеа...Не помислив што може да стане. А потоа премногу се уплашив. Немав смелост...Ми простуваш, Војче? Го гледам, подголтнува. Намовнат е целиот“ (80).*

И во расказот „Глад, кочани и среќа“ децата заради гладот за време на војната се принудени да крадат. И Војче, како и другите, го прави тоа, зашто има болна сестра за која се чува лебот, но мајка му ќе го натера да ги врати украдените кочани.

Во „Чапо“ гладот ќе ги натера децата да се организираат и самите тие, како детска дружина, да направат фурниче во кое ќе го печат украденото, а имаат и пес-чувар. Од друга страна, во расказот „Кусале“ особено е видлив односот кон поинаквиот и само навидум послабиот од себе. Имено, децата го нарекуваат својот другар Павле со погрден прекар Кусале заради неговиот физички изглед: *„Овој прекар му го дадовме зашто беше кус, низок, со чипурлаво носе и подведната глава“*, но и односот на децата кон Кусале бил однос на одбивање и оттурнување од масата, колективот: *„Во игрите ретко го примавме. Но и тогаш кога ќе го примевме, тој не го дочекуваше крајот на играта. Мораше нешто да се случи: или некој ќе го удреше и ќе го избркаше, или тој самиот предвреме ќе се откажеше“*, па дури и самиот наратор признава дека чувствува необјаслива омраза кон другарот: *„Не знам зошто, но ми се чини дека јас повеќе од сите го мразев. Ако требаше да добие некоја шлаканица или клоца, другарите ќе погледнеа во мене и тој ќе си го добиеше и своето“ (65).* Таквата нетрпеливост ја добила својата кулминација, кога во една навидум детска игра, наречена „крштенка“, за малку него удавиле Кусале, по што тој веќе не си играл со

нив. Молкот меѓу нив траел сè до моментот кога во една прилика нараторот никаде не можел да ги пронајде лековите за главоболката од која патела неговата мајка, но Кусале му ги обезбедил и му простил: *„Дојдов да ти кажам дека не ти се лутам за она некни...“*. Ваквото неочекувано простување за сторениот грев и неправда, длабоко го погодува *„Шепотот го почувствував како чекан тежок и ненадеен. Чекан што наеднаш го раздробил во мене она чувство на омраза, оној дрзок и недругарски подбив што го имав кон него. Сакав да му извинам, сакав да му речам нешто, сеедно што, само да му напомнам дека нема веќе да го мразам и дека се каам што така сум постапувал“* (67). А искупувањето за направеното доаѓа наскоро кога нараторот, иако невин, го спасува погрешно обвинетиот Кусале за обраните цреси и самиот се произнесува како виновен, по што следува неизбежната катарза: *„Полјакот го намуртил лицето и го пушти Кусалета. Ме фати за рака и ми удри една ишлаканица...Удирањето негово ме заболело. Но тоа болење го почувствував слатко“* (68). „Најчесто повод за формирање на детските дружини е детската склоност кон игра, авантура и дружење, желба за докажување на сопствениот идентитет, за имитирање на возрасните, а понекогаш и за спротивставување на правилата на возрасните, а особено кога нивниот однос кон децата е брутален и неподнослив. Во таквите околности потребата за здружување е уште поголема; децата во дружината се чувствуваат посигурни и посилни, во обид да и се спротивстават на неправдата или на некој вид на насилство кое врз нив го применуваат возрасните. Детските дружини честопати остваруваат некое дело или подвиг кое ги надминува индивидуалните способности на било кој поединец, што на книжевното дело му дава посебно, воспитно образовно значење. Екстремните способности на поединците се попречуваат од силата на дружината, како и од општите цели на дружината кои секогаш се ставени над интересите на било кој поединец. Со тоа кај децата се јавува чувство на одговорност кон групата, за заедничко работење и некој вид на социјализација, што ја попречува себичноста на богатите и арогантните.“ (Милинковиќ, Гавриловиќ, 2010: 55).

Сличен на овој расказ е и расказот „Петтиот другар“ во кој нараторот Јоле Дедин, ни ја опишува својата дружина и момчето Калчо кое постојано го оттурнувале од нив, но и покрај сè, тој постојано се влечкал по нив. Решавајќи да се пошегуваат со него во една прилика играјќи си на снегот, скоро го задушиле, по што и тој му се одмаздува на главниот јунак со пишување на анонимно писмо за некоја детска љубов, но не можејќи да ја издржи неправдата, сепак си го признава „злосторството“. Но, и покрај тоа, Јоле

Дедин сфаќа дека Калчо покажал поголема големина од него: *„На одморот сите му ги стискаа рацете на Калчо. Само јас се тргав на настрана и бегав од погледите негови: ми беше тешко, срам, и необично да се сретнам со него“* (27).

Сличен е и расказот „Долгач“ каде момчето кое е понижувано од сите, му го спасува животот на Војче, и покрај сите понижувања и подметнувања, по што кај ликот-наратор се јавува длабоко каење за односот кон него: „Ме крепи и молчи. А сакам и тој нешто да ми рече. Нешто да прозбори. Што и да било, само да го чујам, и првпат да го почувствувам како многу близок. Како другар...(56)

„Страст“² е расказ со силна социјална нотка, зашто во него се осудува кражбата како негативна појава која се јавува кај ликот Симонче, но се покажува дека токму потребата и потрагата по пари во книгите на сестра му за да појде во циркус, ќе му открие еден нов свет кон кој понатаму ќе се определи понатаму во животот - кон книгите.

Во расказот „Совест“ како што се навестува и во насловот, Мишко е длабоко измачуван од грижата на совест заради тоа што при детската игра, при мавањето со топки од снег, го погодил својот другар Косте во окото и му го повредил. Грижата на совест му е уште поголема, затоа што кога мајката на Косте прашувала кој го сторил тоа, тој немал храброст да истапи и да признае. Затоа, подоцна, сам стои пред куќата на другарот, со безброј прашања кои го измачуваат: *„Нешто тврдо го притискаше во градите, се напнуваше нагоре и го стискаше во градите. Во главата му се роеја страшни мисли. 'А ако остане бе око? А ако место окото му остане само една празна темна дланка? Мислите му вриеја во главата, а кога не ќе можеше да ги додржи, тогаш на некого, што беше невидлив за него, полугласно му шепотеше: Јас не сум виновен. Не сакав...“*³ За среќа, се покажува дека повредата сепак не била тешка и дека другарот нема да го изгуби окото, но ваквиот настан остава длабока трага во душата на детето.

Во творештвото на Јован Стрезовски се среќаваат два раскази со ист наслов – „Навреда“. Расказот „Навреда“ од збирката „Синови, раскази“

² Јован Стрезовски, Прва љубов, Скопје, Детска радост, 1992.

³ Јован Стрезовски, Синови, Раскази, Мисла, Скопје, 1986, стр.148.

Додека пак, расказот ни ја „Навреда“ од збирката „Прва љубов“⁴, најнапред ни го открива другарството меѓу Аце и Дарко, кое набргу се распаѓа заради љубомората која се јавува кај Аце. Причината за тоа е пријателството меѓу Дарко и новата ученичка Лорета, љубомората кај Аце расте толку многу што тој и директно ќе ја навреди Лорета заради нејзиниот физички недостаток, со зборовите: „Зарем си се врзал со таа куцка...?“ (86). Ваквиот негов однос длабоко ќе го погоди и Дарко, по што тие двајца сосема се раздвојуваат. Кога на крајот на годината сите ѝ честитаат на Лорета како најдобра ученичка, единственото кое може да го направи Аце, чувствувајќи грижа на совеста, е да напише едно ливче-писмо до Лорета во кое ја моли да му прости за неговиот однос кон неа.

3. Заклучни согледби

Јован Стрезовски е македонски поет, раскажувач и романсиер, припадник на првата генерација македонски раскажувачи и романсиери за деца и млади. Како главна одлика на неговото творештво се јавува социјалната нотка, која прозвучува речиси од сите негови дела. Неправдата, сиромаштијата, грижата на совест заради сторената неправда или повреда, навредата заради некаков физички недостаток и сл. Преку разоткривање и истакнување на негативните особини кај децата, но и кај возрасните, Стрезовски ги потенцира нивните негативни последици не само по психата, туку честопати и врз животот на децата. Овие млади луѓе кои се развиваат во личности со богат личен и социјален живот, и онака минуваат низ многу премрежија низ лавиринтите на младоста, имаат желби, надежи, верба во своите сили. Но, кога тоа ќе се соочи со реалноста или неправедноста на животот, кај нив честопати се раѓа револт кој може да ги поттикне да работат и напредуваат во животот и да станат негови продуктивни фактори, а од друга страна, може да се свртат и кон негативни појави. Токму тоа е интенцијата на Стрезовски со ваквите дела – да им го покаже вистинскиот пат на младите луѓе.

SOCIAL ASPECTS IN THE WORKS FOR CHILDREN AND YOUNG BY JOVAN STREZOVSKI

⁴ Јован Стрезовски, Прва љубов, Скопје, Детска радост, 1992.

Abstract: This paper examines the social aspect of the prose works of Macedonian poet, writer of short stories and novelist for children and young Jovan Strezovski. In this paper we can see that the main reason for the suffering of children are the events which will cause trauma of childhood. As a main reason is the poverty, which derives inhumanity, unhumanity and division among people, and in some of his works denouncing theft, intolerance or hostility as a negative phenomenon among children.

Key words: stories for children, Jovan Strezovski, Macedonian literature for children and youth.

ЛИТЕРАТУРА

1. Јован Стрезовски, Раскази, Мисла, Скопје, 1967.
2. Јован Стрезовски, Синови, Раскази, Мисла, Скопје, 1986.
3. Јован Стрезовски, Прва љубов, Скопје, Детска радост, 1992.
4. Perry Nodelman, The Silver Honkabeest: Children and the Meaning of Childhood. Canadian Children's Literature, 12, 1978.
5. Miomir Milinković, Danica Gavrilović, Đačke družine u književnosti za decu kao jedan vid socijalizacije deteta. Novi Sad, Detinjstvo. Časopis o književnosti za decu, 3/(XXXVI), 2010.